

Sử dụng di sản văn hóa Khánh Hòa trong dạy học chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa ở Việt Nam”, môn Lịch sử lớp 10

Phạm Trúc Tú Uyên*

*GV. Trường THPT Hoàng Văn Thụ, Nha Trang, Khánh Hòa

Received: 12/11/2023; Accepted: 19/11/2023; Published: 29/11/2023

Abstract: Based on research on theoretical issues, the article presents measures to use Khanh Hoa cultural heritage in teaching the topic “Preserving and promoting the value of cultural heritage” in high school.

Keywords: Khanh Hoa cultural heritage, topic, high school.

1. Đặt vấn đề

Trong dạy học lịch sử (DHLS), di sản văn hóa (DSVH) không chỉ là nguồn tư liệu gốc, phương tiện trực quan sinh động, phản ánh chân thực quá trình hình thành và phát triển của xã hội loài người, mà còn là môi trường giáo dục thân thuộc, xung quanh và thường xuyên nhằm nâng cao hiệu quả mục tiêu giáo dục phẩm chất cho học sinh (HS). Chính vì vậy, sử dụng DSVH Khánh Hòa trong dạy học các chủ đề, chuyên đề nói chung và chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị DSVH ở Việt Nam” trong môn Lịch sử lớp 10 là rất cần thiết.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Khái niệm, phân loại DSVH

2.1.1. Khái niệm

**Di sản*: Từ điển Tiếng Việt định nghĩa: Di sản là “cái của thời trước để lại”; “Di sản là tài sản tinh thần hoặc tài sản vật chất do lịch sử để lại hoặc do thiên nhiên tạo ra” [5, tr.254].

**Văn hoá*: Văn hóa là tổng thể nói chung những giá trị vật chất cũng như tinh thần do con người sáng tạo ra trong quá trình lịch sử [5, tr.1100]. Văn hoá tạo nên đặc tính, bản sắc của một xã hội hoặc nhóm người trong xã hội.

**Di sản văn hoá*: Theo Luật Di sản văn hoá (2001), DSVH “bao gồm DSVH phi vật thể và DSVH vật thể, là sản phẩm tinh thần, vật chất có giá trị lịch sử, văn hóa, khoa học được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác” [3]. Có thể khẳng định, DSVH Việt Nam là tài sản quý giá của cộng đồng các dân tộc Việt Nam và là một bộ phận của văn hoá nhân loại, có vai trò to lớn trong sự nghiệp dựng nước và giữ nước của nhân dân ta.

2.1.2. *Phân loại*: Dựa vào dạng thức tồn tại, DSVH

bao gồm cả hai loại hình là DSVH vật thể và DSVH phi vật thể, trong đó:

“DSVH vật thể là sản phẩm vật chất có giá trị lịch sử, văn hóa, khoa học, bao gồm: DTLS - văn hóa, danh lam thắng cảnh, di vật, cổ vật, bảo vật quốc gia” [4]. Đây là loại hình văn hoá được thể hiện dưới dạng vật chất, tồn tại một cách hữu hình, là những minh chứng thiết thực và cụ thể nhất cho sự sáng tạo của con người, phản ánh toàn diện quá trình phát triển của lịch sử, văn hoá dân tộc qua mỗi thời kỳ.

“DSVH phi vật thể là sản phẩm tinh thần gắn với cộng đồng hoặc cá nhân, vật thể và không gian văn hóa liên quan, có giá trị lịch sử, văn hóa, khoa học, thể hiện bản sắc của cộng đồng, không ngừng được tái tạo và được lưu truyền từ thế hệ này sang thế hệ khác bằng truyền miệng, truyền nghề, trình diễn và các hình thức khác” [4]. Khác với DSVH vật thể, về cơ bản DSVH phi vật thể có bốn đặc điểm cơ bản sau: Tính chuyển giao giữa nhiều thế hệ, được tái tạo để thích nghi với môi trường sống; Đối tượng đã được hoặc đang được lưu truyền, sử dụng rộng rãi trong cộng đồng; Tính đại diện cho bản sắc dân tộc; Đối tượng cần được công nhận bởi cộng đồng sáng tạo.

Ngoài ra, năm 1992, Ủy ban Di sản thế giới đưa ra khái niệm di sản hỗn hợp là một loại di sản kép, nó đáp ứng đủ cả hai yếu tố nổi bật về văn hóa và thiên nhiên. Một địa danh được công nhận là di sản hỗn hợp phải thỏa mãn ít nhất là một tiêu chí về DSVH và một tiêu chí về di sản thiên nhiên.

2.2. Dạy học chuyên đề lịch sử

Chuyên đề dạy học có thể xem như nội dung học tập, đơn vị kiến thức tương đối trọn vẹn nhằm trang bị cho HS một số kiến thức, kỹ năng, năng lực nhất

định trong quá trình học tập [6]. Chuyên đề là nội dung kiến thức chuyên sâu chủ yếu một mặt nào đó của chủ đề.

Dạy học theo chuyên đề là hình thức dạy học dựa vào việc thiết kế và tổ chức dạy học theo chuyên đề đó. Dạy học theo chuyên đề nhằm tăng cường sự tích hợp kiến thức, làm cho các kiến thức có mối liên hệ mạng lưới đa chiều, tích hợp vào nội dung kiến thức các ứng dụng kỹ thuật và thực tiễn đời sống, giúp nội dung học tập ý nghĩa, hấp dẫn hơn, góp phần phát triển phẩm chất, năng lực cho HS.

Chuyên đề lịch sử là nội dung kiến thức chuyên sâu chủ yếu một mặt nào đó của một vấn đề lịch sử, nhằm mở rộng, nâng cao kiến thức và năng lực lịch sử đáp ứng yêu cầu phân hoá sâu ở cấp THPT. Từ đó, giúp HS hiểu sâu hơn vai trò của sử học trong đời sống thực tế, những ngành nghề có liên quan đến lịch sử để HS có cơ sở định hướng nghề nghiệp sau này, cũng như có đủ năng lực để giải quyết những vấn đề có liên quan đến lịch sử và tiếp tục tự học lịch sử suốt đời.

Dạy học các chuyên đề lịch sử còn hướng tới mục tiêu tăng cường hoạt động trải nghiệm thực tế, phát triển tình yêu, sự say mê, ham thích tìm hiểu lịch sử dân tộc Việt Nam, lịch sử thế giới cho HS.

Chương trình Giáo dục phổ thông môn Lịch sử 2022 quy định, chuyên đề lịch sử được giảng dạy từ lớp 10 đến 12 thuộc nhóm Chuyên đề học tập lựa chọn. Thời lượng dành cho các chuyên đề học tập lịch sử là 35 tiết/lớp/năm [2].

Đối với đánh giá chuyên đề lịch sử, theo Thông tư 22/2021/TT-BGDĐT về đánh giá HS THCS, THPT quy định: “Đối với cụm chuyên đề học tập của môn học ở cấp THPT, mỗi HS được kiểm tra, đánh giá theo từng chuyên đề học tập, trong đó chọn kết quả của 01 (một) lần kiểm tra, đánh giá làm kết quả đánh giá của cụm chuyên đề học tập. Kết quả đánh giá của cụm chuyên đề học tập của môn học được tính là kết quả của 01 (một) lần đánh giá thường xuyên của môn học đó và ghi vào sổ theo dõi và đánh giá HS (theo lớp học) để sử dụng trong việc đánh giá kết quả học tập môn học theo quy định tại khoản 1 Điều 9 Thông tư này” [1].

2.3. Đặc điểm của DSVH Khánh Hoà

Khánh Hòa là một tỉnh duyên hải Nam Trung Bộ Việt Nam, có bề dày lịch sử, văn hóa. Tại đây đã từng tồn tại một nền văn hóa Xóm Cồn, có niên đại sớm hơn văn minh Sa Huỳnh. Năm 1653, trong tiến trình mở rộng cương giới Chúa Nguyễn Phúc Tần đã đặt dinh Thái Khang giao cho Hùng Lộc làm thái thú

(sau đó đổi thành Dinh Bình Khang). Sự kiện lịch sử này được coi là mốc thời gian mở đầu cho sự hình thành địa phận hành chính tỉnh Khánh Hòa ngày nay. Dưới thời nhà Nguyễn, năm 1803, Dinh Bình Khang được đổi tên thành Đình Bình Hòa. Đến năm 1831 (năm Minh Mạng thứ 12), trấn Bình Hòa được đổi tên thành tỉnh Khánh Hòa. Trong quá trình phát triển của lịch sử, các thế hệ cư dân Khánh Hòa đã sáng tạo ra các công trình kiến trúc độc đáo, những di tích lịch sử - văn hóa có giá trị như: đình, đền, chùa, tháp, miếu, thành cổ... vẫn còn tồn tại đến ngày nay. Cùng với các DSVH vật thể, còn có những DSVH phi vật thể có bản sắc riêng trong dòng văn hóa dân tộc. Trải qua bao thăng trầm của lịch sử, các giá trị DSVH ấy luôn được bảo tồn, gìn giữ, bồi đắp và tôn tạo qua các thế hệ theo chiều hướng tích cực. Các DSVH Khánh Hòa không chỉ có giá trị trong việc giáo dục tri thức, hình thành nhân cách con người Khánh Hòa mà còn đã và đang phát huy vai trò, tiềm năng, thế mạnh trong việc quảng bá hình ảnh quê hương, phát triển kinh tế du lịch.

2.4. Biện pháp sử dụng DSVH Khánh Hoà trong dạy học chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị DSVH ở Việt Nam” ở trường THPT

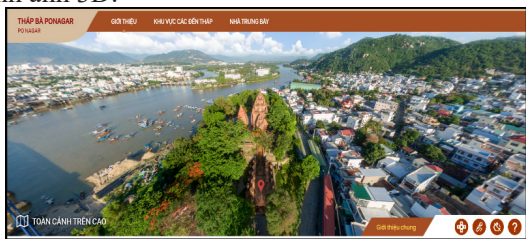
Trong quá trình dạy học, bên cạnh các DSVH do sách giáo khoa đề xuất, GV cần sử dụng các DSVH của tỉnh Khánh Hoà để cụ thể hoá kiến thức và liên hệ thực tiễn cho HS, nhằm nâng cao hiệu quả bài học.

2.4.1. Đẩy mạnh sử dụng tài liệu số hoá về di sản văn hoá Khánh Hoà

Dạy học các chuyên đề trên lớp giữ vai trò chủ đạo trong hình thức DHLS hiện nay. Tuy nhiên, với bài học trên lớp, HS không có điều kiện tiếp xúc trực tiếp với di sản. Nếu chỉ thông qua lời nói của GV, tài liệu chữ viết, hình ảnh truyền thống thì HS rất khó hình dung, tưởng tượng để tái hiện lại quá khứ, dễ rơi vào tình trạng “hiện đại hoá lịch sử”. Cho nên, GV cần tăng cường sử dụng tài liệu số hoá (tranh ảnh, phim tài liệu, mô hình, sa bàn...), đặc biệt là phòng trưng bày ảo, di sản ảo trong dạy học lịch sử.

Tài liệu số hoá về DSVH là phương tiện trực quan hiện đại, tạo biểu tượng chân thực, sinh động về quá khứ, cho phép nghiên cứu di sản khi vẫn ngồi trong lớp học, HS dễ dàng cụ thể hoá kiến thức, hiểu sâu sắc bản chất của sự kiện, nhân vật lịch sử. Đặc biệt, việc sử dụng phòng trưng bày ảo, di sản ảo đã giải quyết hiệu quả những khó khăn về vấn đề kinh phí, khoảng cách địa lý ở những trường đóng ở địa bàn không có di sản, hoặc điều kiện kinh tế khó khăn.

Ví dụ: Khi giới thiệu về DSVH vật thể, GV có thể hướng dẫn HS tìm hiểu Tháp Bà Pônagar. Thay vì sử dụng tranh ảnh, tư liệu viết, GV có thể sử dụng hình ảnh 3D:

(Nguồn: <https://khanhhoa.egal.vn/vi/Tourism/Places/7/thap-ba-onagar.html>)

Qua hình ảnh 3D, GV dễ dàng hướng dẫn HS đi sâu khai thác từng khu vực và hiện vật qua phần thuyết minh online để tạo biểu tượng cụ thể, chính xác về Tháp Bà. Mặt khác, thông qua hình ảnh 3D, vẻ đẹp hoàn hảo, hình dáng hài hòa, cân đối, điêu khắc tinh xảo, phong phú của các công trình kiến trúc, điêu khắc, HS thấy được những tinh hoa nghệ thuật trong văn hóa Chăm. Từ đó, các em dễ dàng giải thích được vì sao năm 1979, Tháp Bà Ponagar được xếp hạng là di tích cấp Quốc gia.

2.4.2. Tổ chức dạy học chuyên đề tại di sản

Bài học lịch sử không chỉ được tiến hành trên lớp, mà còn diễn ra tại thực địa. Tổ chức bài học ở di sản là tiến hành bài học tại nơi đã xảy ra các sự kiện, quá trình lịch sử, nơi có di sản. Ở địa bàn có điều kiện thuận lợi, GV cần tận dụng triệt để ưu thế đó, tăng cường tổ chức bài học tại thực địa để khai thác triệt để giá trị về nguồn tư liệu, phương tiện trực quan và môi trường để giáo dục HS.

Đối với chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa ở Việt Nam”, tùy thuộc địa bàn trường đóng, GV có thể lựa chọn tổ chức các nội dung DSVH vật thể, DSVH phi vật thể và di sản hỗn hợp tại thực địa như: Thành phố Nha Trang (Tháp Bà Pônagar Nha Trang, Lễ hội Tháp Bà Pônagar...), thị xã Ninh Hòa (Di tích Địa điểm lưu niệm sự kiện Tàu C235 (đường Hồ Chí Minh trên biển), Phủ đường Ninh Hòa...); Huyện Diên Khánh (Miếu Trịnh Phong, Đền Trần Quý Cáp, Thành cổ Diên Khánh, Văn miếu Diên Khánh...); huyện Cam Lâm (Quần thể di tích lưu niệm nhà bác học Alexandre J. Yersin...).

2.4.3. Xây dựng hồ sơ về DSVH Khánh Hoà khi dạy chuyên đề

Hồ sơ về di sản là tập hợp các tài liệu có liên quan đến di sản, bao gồm: tư liệu chữ viết, tư liệu

truyền miệng, tư liệu hình ảnh, phim, tư liệu hiện vật..., được sắp xếp bài bản và có tổ chức thành hệ thống, hỗ trợ cho GV và HS trong quá trình DHLS nói chung, chuyên đề nói riêng ở trường THPT. Hồ sơ di sản có thể được thể hiện dưới dạng học liệu truyền thống hoặc học liệu số.

Ví dụ: Khi dạy chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa ở Việt Nam”, GV sử dụng phương pháp dự án, yêu cầu HS thực hiện các nhiệm vụ: 1. Xây dựng hồ sơ về DSVH vật thể; 2. Xây dựng hồ sơ về DSVH phi vật thể; 3. Xây dựng hồ sơ về di sản thiên nhiên; Xây dựng hồ sơ về di sản hỗn hợp.

Việc hướng dẫn HS xây dựng hồ sơ về DSVH Khánh Hoà để học tập chuyên đề không chỉ giúp HS phát triển năng lực tìm hiểu lịch sử, năng lực tự học, mà còn nâng cao hiệu quả giáo dục lòng tự hào về DSVH quê hương.

3. Kết luận

DSVH là những tài sản quý báu của quốc gia, là một bộ phận cấu thành nền văn hoá dân tộc, chứa đựng các giá trị và chuẩn mực xã hội tạo nên bản sắc dân tộc. Sử dụng DSVH Khánh Hoà trong dạy học chuyên đề “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa ở Việt Nam” là cơ hội để HS không chỉ hiểu sâu sắc được các vấn đề lý luận về DSVH, DSVH Khánh Hoà, mà còn nâng cao ý thức trách nhiệm và sẵn sàng đóng góp và vận động người khác cùng tham gia vào việc bảo tồn và phát huy giá trị các DSVH của quê hương, đất nước.

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021), *Thông tư 22/2021/TT-BGDĐT về đánh giá HS THCS, THPT*, Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2022), *Thông tư số: 13/2022/TT-BGDĐT sửa đổi, bổ sung một số nội dung trong Chương trình giáo dục phổ thông ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD&ĐT*, Hà Nội.
3. Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam (2001), *Luật DSVH*, Hà Nội.
4. Quốc hội nước Cộng hòa Xã hội Chủ nghĩa Việt Nam (2001), *Luật DSVH (sửa đổi)*, Hà Nội.
5. Hoàng Phê (2004), *Từ điển Tiếng Việt*, NXB Đà Nẵng - Trung tâm Từ điển học, Hà Nội - Đà Nẵng.
6. Lê Đình Trung, Phan Thị Thanh Hội (2016), *Dạy học theo định hướng hình thành và phát triển năng lực người học ở trường phổ thông*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.